

Qadınların borclanma və lizinq məhsulları ilə təmin edilməsi üzrə maliyyə institutlarının fəaliyyətinin analizi

1

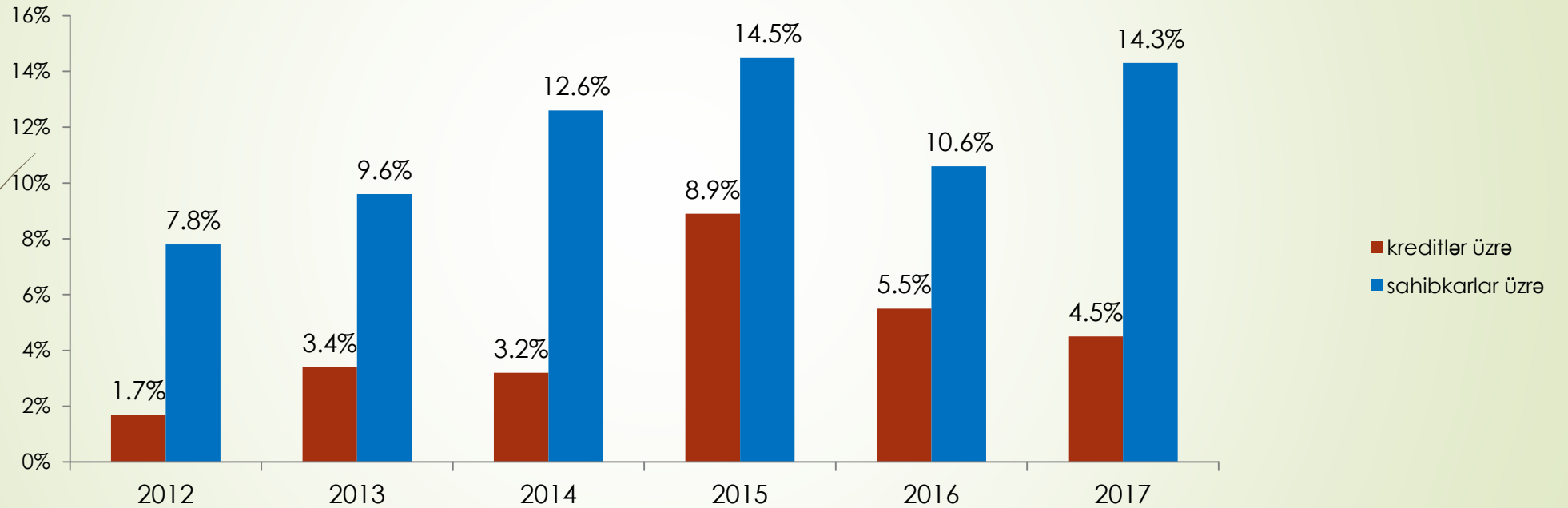
Samir əLİYEV

İqtisadi Təşəbbüslərə Yardım İctimai Birliyi

Mövcud durum və problemlər

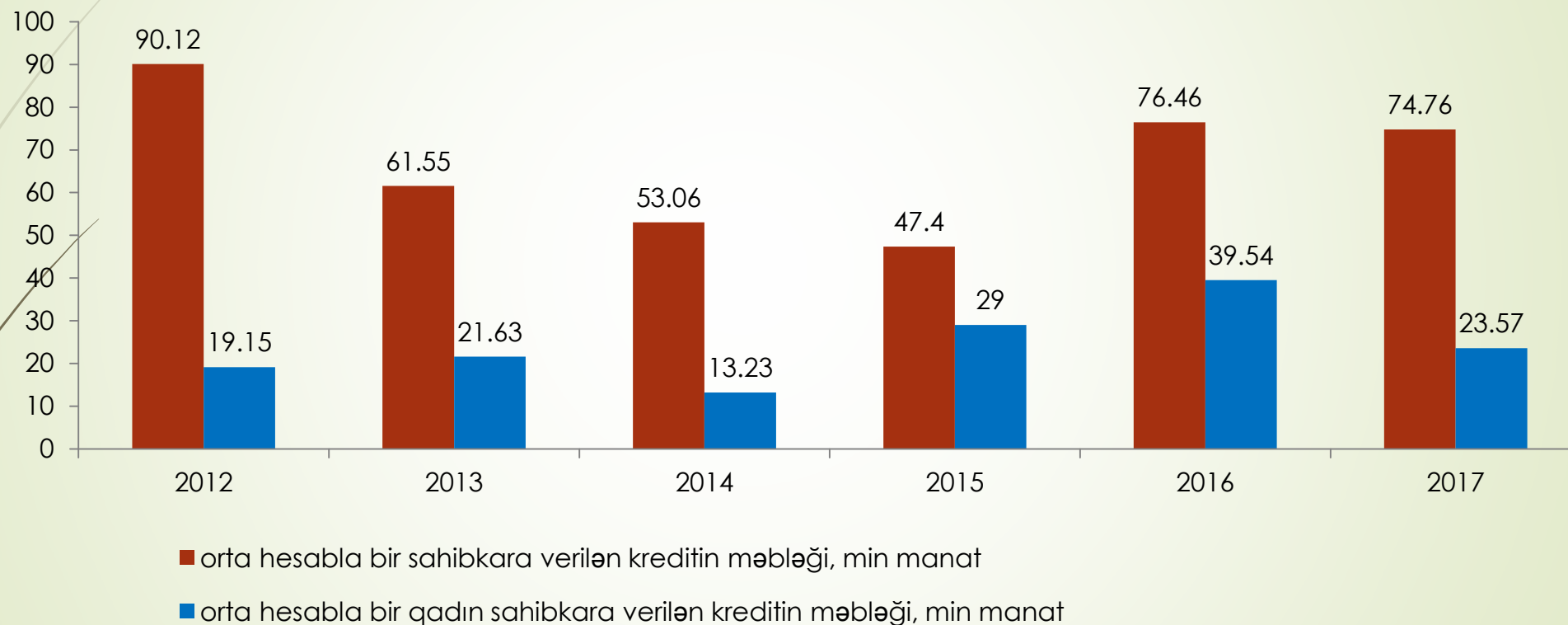
- Kredit resurslarına əlçatanlılıq səviyyəsinin statistik analizi
- Azərbaycanda lizinq xidmətləri bazarının inkişafı vəziyyəti
- Borclanma və lizinq xidmətlərinə çıxış imkanlarının qiymətləndirilməsi

Dövlətin güzəştli kreditlərindən yararlanan qadın sahibkarların və onların aldıkları kreditlərin payı, faizlə

Mənbə: www.edf.gov.az

SİF-dən orta hesabla hər sahibkara, o cümlədən qadın sahibkarlara ayrılan kreditlərin məbləği, min manatla

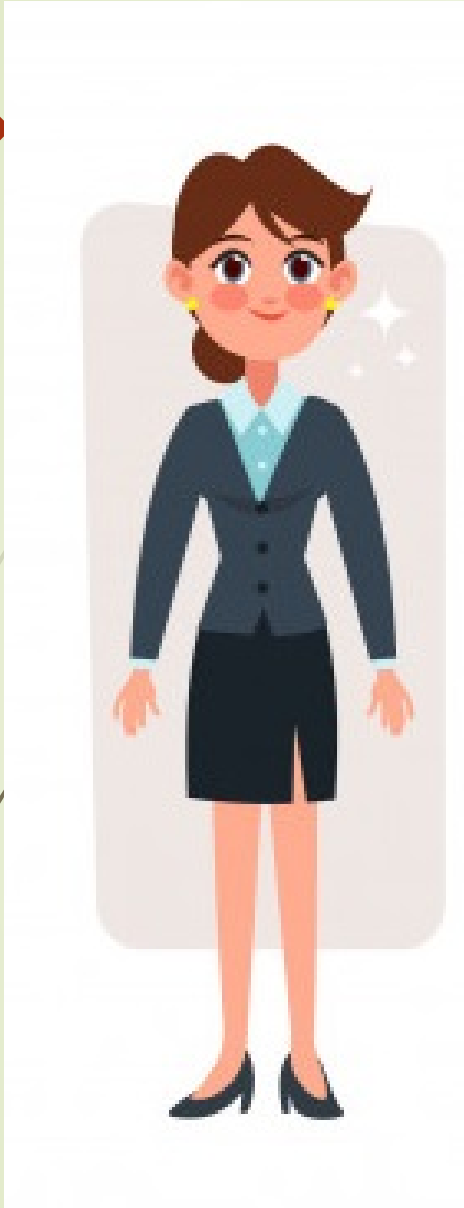

Mənbə: www.edf.gov.az

SİF-dən ayrılan kreditlər üzrə yaradılan iş yerlərinin orta dəyəri, min manatla

Mənbə: www.edf.gov.az

Bakı, Park İnn oteli

bank hesabı olan qadınların payı

2014-cü ildə 26%

2017-ci ildə 28%

12 ayda maliyyə institutlarında
borclanmaya gedən qadınların
payı

2014-cü ildə 11%

2017-ci ildə 15%

kredit kartı olan qadınların payı

2014-cü ildə 6%

2017-ci ildə 5%

Lizing bazarı

2018-cü ilin sonuna

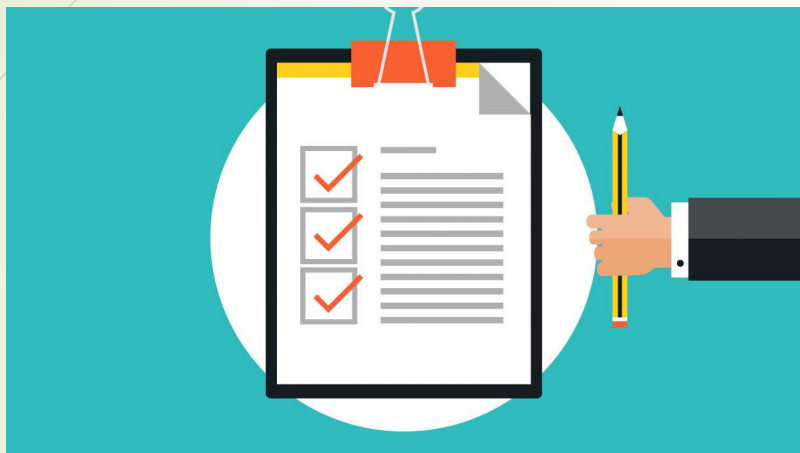
174

Lizing şirkəti

Lizinq xidmətləri bazarının zəif inkişafının əsas səbəbləri

- ▶ Lizinq xidmətləri bazarının hüquqi-normativ tənzimləmə bazasında olan problemlər (məsələn, xüsusi qanunun olmaması, sahənin tənzimlənməsinə məsul dövlət qurumunun müəyyən edilməməsi; əməliyyat lizinqi ilə bağlı qanunvericilikdə müəyyənliyin olmaması; təkrarlizinq münasibətlərinin tənzimlənməsi ilə bağlı boşluqlar və s.);
- ▶ Lizinq şirkətlərində maliyyə vəsaitlərinin çatışmazlığı və onların uzunmüddətli maliyyə cəlb etmək imkanlarının məhdudluğu (ölkədə investisiya institutlarının inkişaf etməməsi; lizinq şirkətlərinin gəlirlilik dərəcəsinin aşağı olması və s.);
- ▶ Lizinq şirkətlərinin fəaliyyətinin əhatə dairəsi, portfelleri və kapitallaşma dərəcəsinin aşağı səviyyəsi ilə əlaqədar onların xarici investorlar üçün cəlbedici olmaması;
- ▶ Lizinq xidmətlərinin və lizinq şirkətlərinin fəaliyyətinin vergiyə cəlb edilməsi sahəsində mövcud problemlər (ƏDV və başqa vergilərlə bağlı);
- ▶ Lizinq xidmətləri bazarının inkişafına yönəlik dəstəkləyici siyasətin olmaması;
- ▶ Lizinq şirkətlərinin xidmət təkliflərinin məhdudluğu;
- ▶ Mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin lizinq xidmətləri və şirkətləri haqqında məlumatlarının yetərsizliyi və s.

Sahibkar rəyinin öyrənilməsi

SORĞU

500

sahibkar qadın

Bakı və 7 iqtisadi rayon

MÜSAHİBƏ

15

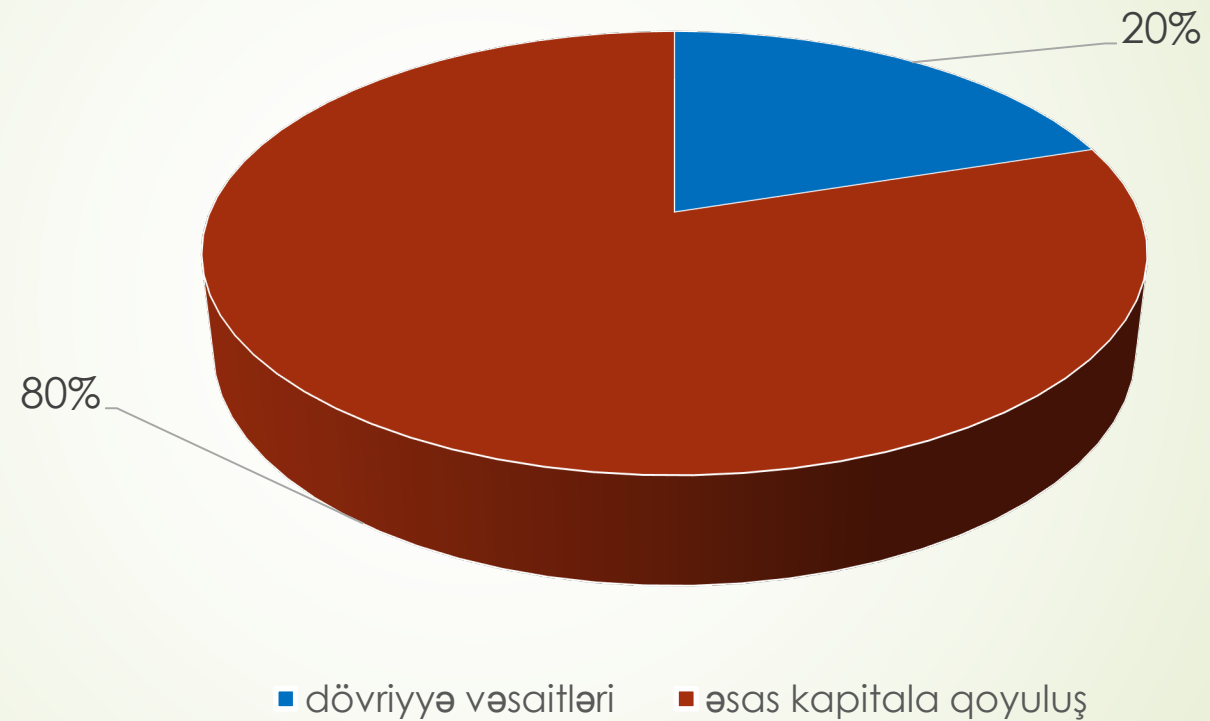
sahibkar qadın

Bakı və 3 iqtisadi region
(Abşeron, Quba-Xaçmaz, Gəncə-
Qazax)

Müsaibədən çıxan nəticələr

- ▶ Qadınlar borc vəsaiti kimi əsasən kreditlərdən istifadə edir və xüsusilə də lizinq onların yararlandığı borc alətləri sırasında yer almır
- ▶ Qadın-sahibkarlar, xüsusilə aqrar sektordan kənar sahələrdə çalışan iş adamları lizinqə maraq göstərməməsini maliyyə bazarının bu segmentinin zəif inkişaf etməsi ilə əsaslandırırıblar.
- ▶ Lizinq şirkətləri ("Aqrolizinq" ASC istisna) hamısı Bakı şəhərində yerləşir, onların bölgələrdə strukturları yoxdur
- ▶ Lizinq şirkətlərinin internet üzərindən fəaliyyətləri ilə bağlı yaydıqları məlumatlar ətraflı deyil, operativ və daimi yenilənən olmur.

Müsaibədən çıxan nəticələr

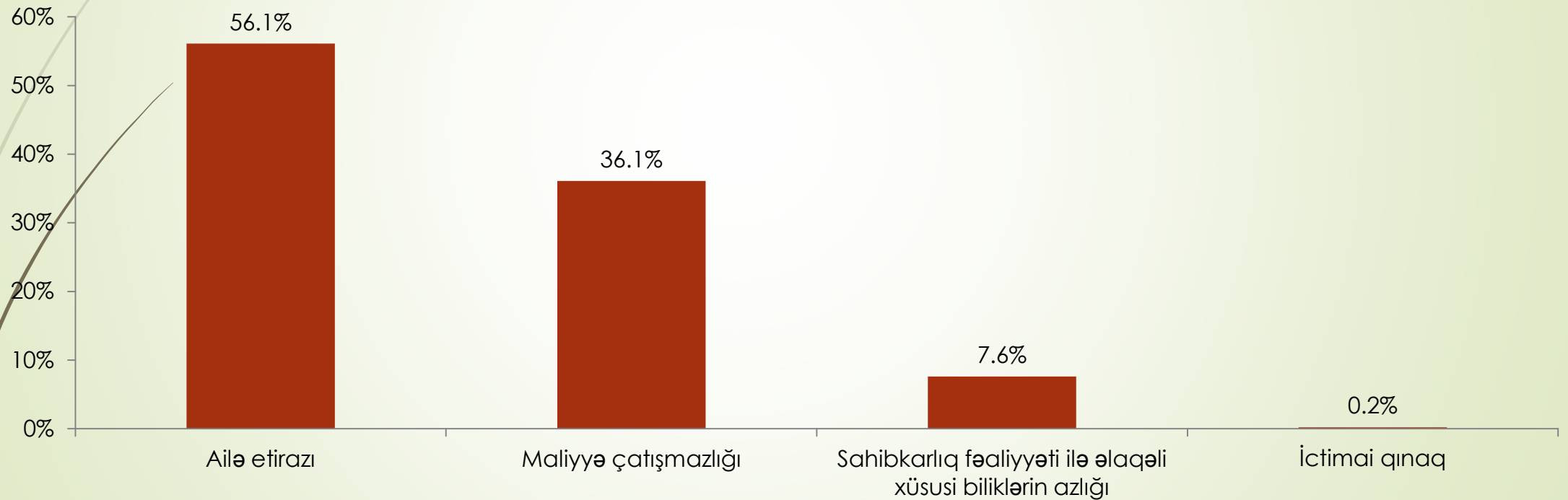
Kreditlərin istifadə məqsədləri

Müsaibədən çıxan nəticələr

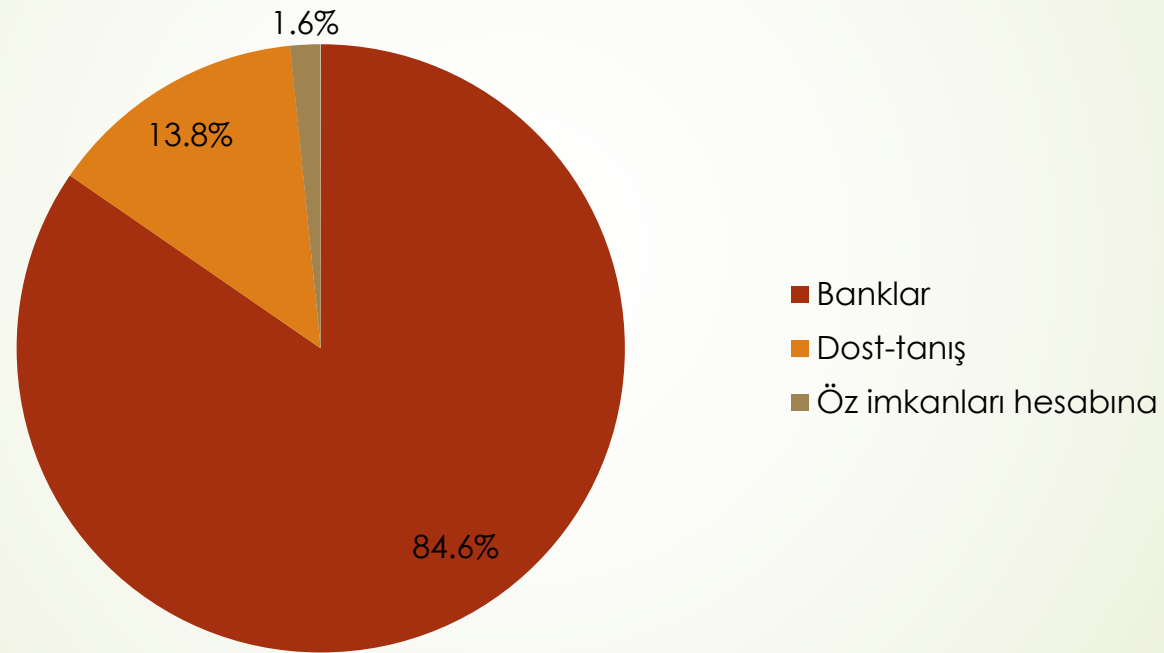
Kreditlərin əldə edilməsi ilə bağlı əsas problemlər:

- **Kreditlərin qısa müddətli olması.** Bütün müsaibələr qeyd edib ki, onların son illər onların götürdüyü kreditlərin müddəti ən çoxu 3-5 il olub;
- **Kredit faizlərinin yüksək olması.** Müsaibələrdən aydın olub ki, heç bir sahibkarın götürdüyü kredit üzrə faizlər 18%-dən aşağı olmayıb. Onların arasında hətta 22-25%-lə kredit cəlb edənlər də olub;
- **Girov təminatı.** Banklar biznes kreditlər üçün həddən artıq yüksək məbləğdə girov tələb edirlər və bir çox hallarda tələb edilən girovun real bazar dəyəri müraciət edilən kredit məbləğindən hətta 70-75% yüksək olur. Əlavə olaraq, regionlarda olan əmlak, xüsusilə torpaqlar girov qismində qəbul edililmir, hətta bölgələrdə fəaliyyəti olan sahibkarlardan paytaxtda yerləşən girov tələb edilir.

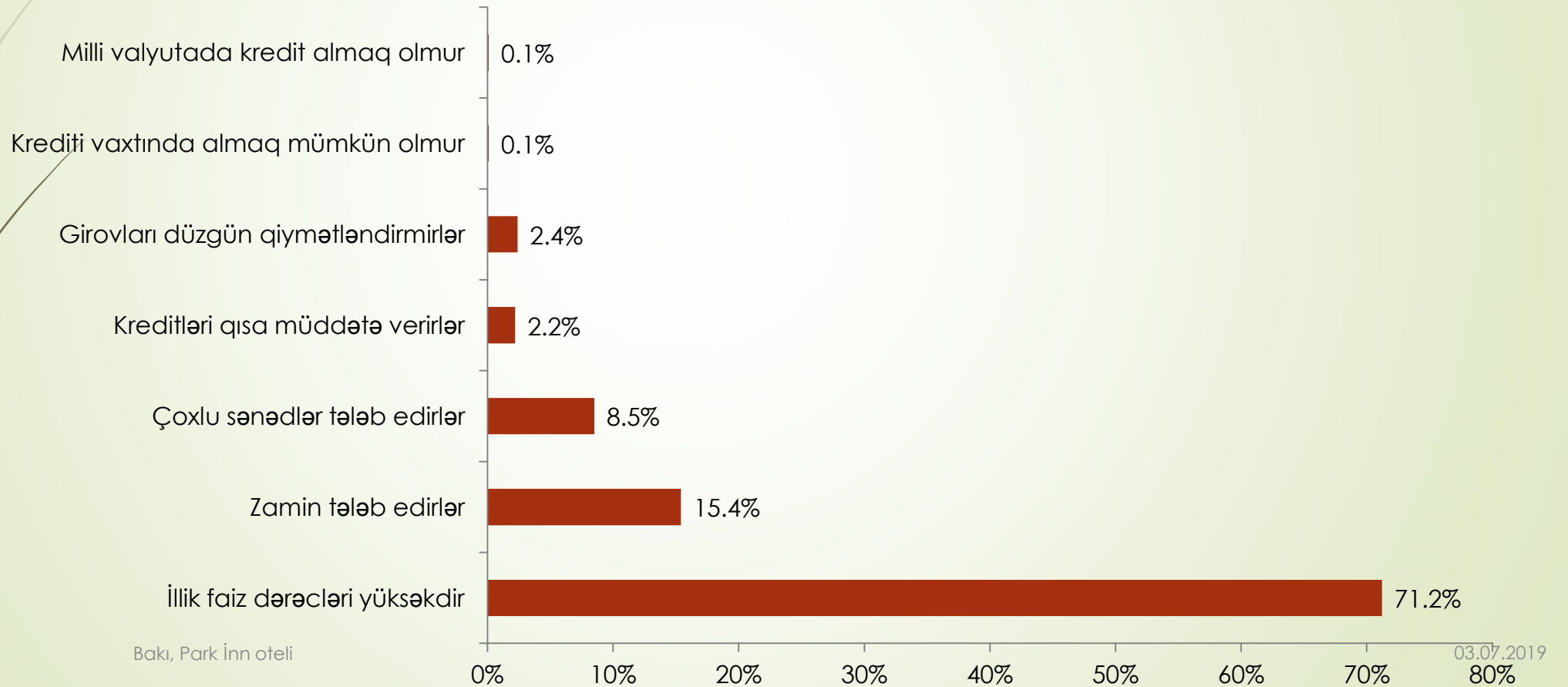
Qadınların sahibkarlıq fəaliyyətinə başladığıları zaman üzləşdikləri çətinliklər

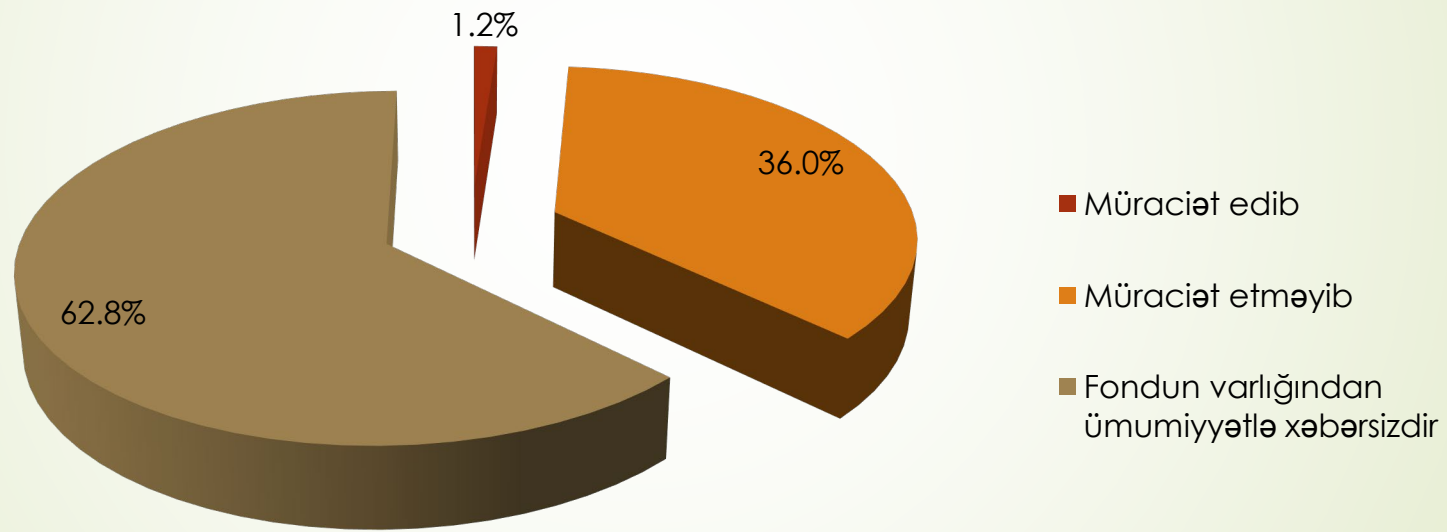
Biznes üçün tələb olunan maliyyə vəsaitinin cəlb edildiyi mənbə

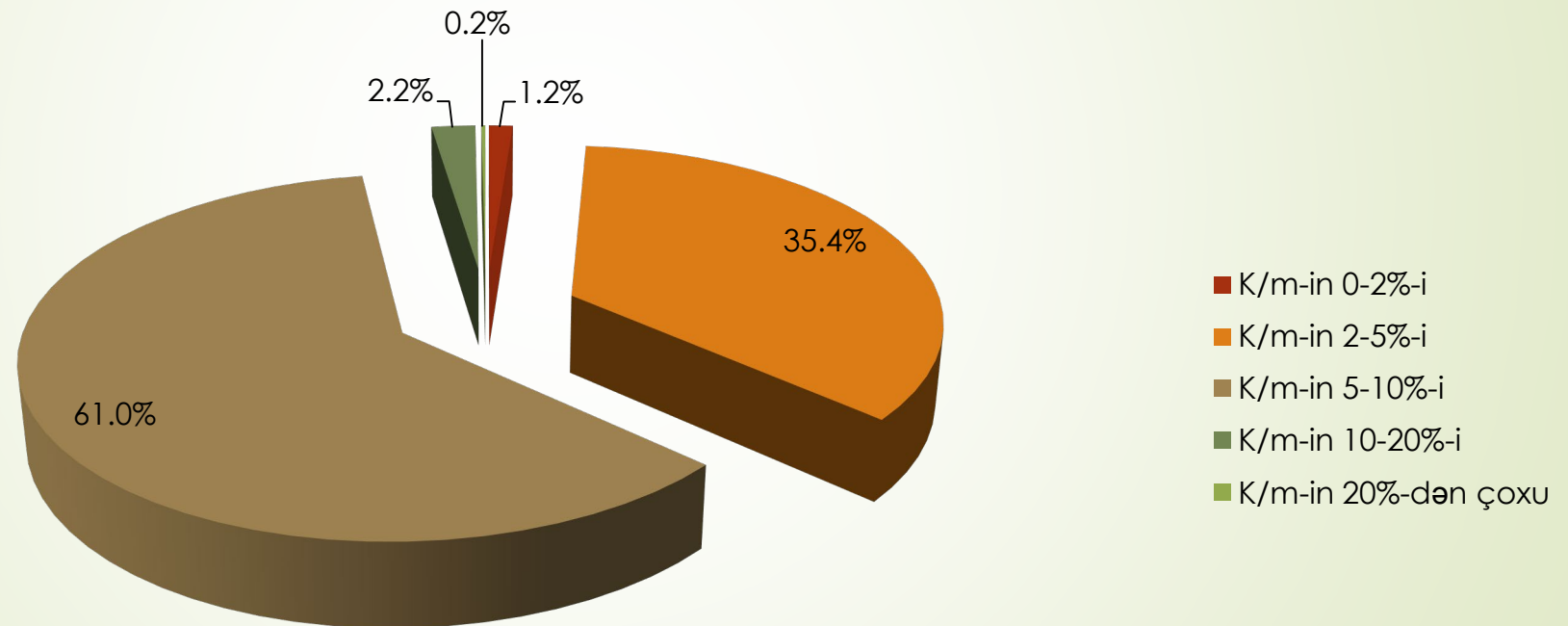
Bankların təklif etdiyi kreditlərin şərtlərinin qanedicilik səviyyəsi

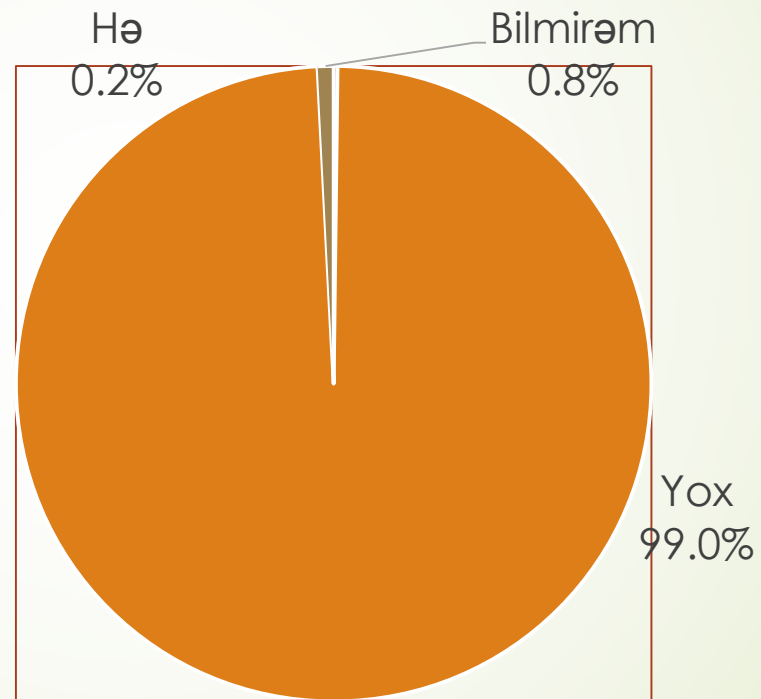
Sahibkarlığın İnkişafı Fonduna kredit üçün müraciət təcrübəsi

Banklardan kredit almaq tələb olunan əlavə xərclər (rüşvət)

Siz son bir ildə lizinq xidmətlərindən istifadə etmisinizmi?

Dövlət siyasəti və qanunvericiliyin analizi

- Azərbaycan Respublikasının Məşğulluq Strategiyası (2006-2015)
- Nazirlər Kabineti, Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası və Azərbaycan Respublikası Sahibkarlar (İşəgötürənlər) Təşkilatlarının Milli Konfederasiyası arasında hər il bağlanan Baş Kollektiv Saziş
- Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı (2008-2015)
- Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi

Maliyyə institutlarının qadınların borclanma və lizing məhsulları ilə təmin edilməsi sahəsində fəaliyyətlərinin analizi

- *Kredit institutlarının kredit siyasətinin analizi*
- *Lizing təşkilatlarının xidmət siyasətinin analizi*

Kredit təşkilatları ilə müsahibə

- ▶ *ümumi bank hesablarında qadın müştərilərin payı 20-35% civarında dəyişir.*
- ▶ *son illər kredit resursları üçün müraciət edən qadınların sayında əhəmiyyətli artım tendensiyası mövcuddur*
- ▶ *qadın sahibkarların müraciətlərinin müsbət cavablandırılması səviyyəsi daha yüksəkdir.*
- ▶ *kredit üçün müraciət edən qadın və kişi sahibkarlar arasında fərq də müzakirə edilib.*
- ▶ *əksər banklarda qadınlara yönəlik xüsusi proqramlar mövcud deyil*
- ▶ *Kredit üçün müraciət edən qadın sahibkarların regional bölügüsü* göstərir ki, Bakı və Bakıətrafı ərazilərdən (Sumqayıt, Xırdalan) kənarda daha çox şimal, şimal-qərb və qərb regionlarını təmsil edən qadınlar banklara kredit üçün müraciət edirlər.

Qadın sahibkarların müraciətlərində müşahidə edilən səhvlər və çətinliklər

- Tələb olunandan çox vəsaitin istənilməsinə meyillilik
- Borclanmaya meyillilik
- Özləri barədə ətraflı məlumat verməyə maraqlı olmamaları
- Emosionallıq
- Gender amilində sui-istifadə
- Biznes planlaşdırmada və proqnozlaşdırmada qeyri-dəqiqliyin yüksək olması

**Bank mütəxəssisləri
nə düşünür?**

Bakı, Park Inn oteli

Qadın sahibkarlar kredit əldə edə bilmələri üçün nəyə fikir verməlidirlər?

Bakı, Park Inn oteli

- **biznesin gəlirliliyi**
- **kredit tarixçələrinin müsbət olması**
- **qərarların emosional və intuitiv şəkildə verilməməsi**
- **xərclərin düzgün planlaşdırılması**

Azərbaycanda fəaliyyət göstərən beynəlxalq maliyyə institutlarının sahibkar-qadınlara yönəlik proqramları

- Dünya Bankı
- Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası
- Asiya İnkişaf Bankı
- Avropa İttifaqı
- BMT-nin İnkişaf Proqramı (UNDP)
- Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı

YALNIZ!

- **Bilik və bacarığın artırılması**
- **Ümumi layihələrdə gender komponenti**

Lizinq təşkilatlarının xidmət siyasətinin analizi

- şirkətlərdə müştərilərin tərkibində nə qədər qadın sahibkarın (ümumiyyətlə qadın müştərinin) olmasını araşdırmayıblar və belə bir statistika aparmırlar
- “Sahibkar-qadınlar sizə tez-tez müraciət edirm?” sualına cavabda “müraciət edən sahibkarlar arasında qadınlar olur, lakin bunun hansı tezliklə olması haqqında fikir söyləməyə çətinlik çəkdiklərini” dedilər.
- qadın-sahibkarlara yönəlik xidmət siyasəti yoxdur və şirkət rəhbərliyinin bu sahədə hər-hansı planlarının olub-olmaması barədə məlumatlı deyillər.
- “Sahibkar-qadınların lizinq xidmətlərindən daha fəal yararlanmaları üçün ölkə səviyyəsində hansı qərarlara ehtiyac görürsünüz?” sualına cavablar isə əsasən bütün sahibkarların, o cümlədən qadın-sahibkarların lizinq haqqında daha ətraflı məlumatlandırılması zəruriliyini qeyd etdilər.

Qadınların maliyyə resurlarına əlçatanlığı sahəsində beynəlxalq təcrübə

- **HINDISTAN** - Kreditlərə Zəmanət Fondu qadın sahibkarların banklarda götürdüyü vəsaitlər üçün faizlərə görə subsidiyalar təqdim edir
- **RUSIYA** - Rusiyada qadın sahibkarların maliyyələşdirilməsi üçün xüsusi proqram qəbul edilib. Bu kreditləşmə 3 elementdən ibarətdir: dövriyyə vəsaitlərinin əldə edilməsi, müəssisələrin cari fəaliyyətinin təmin edilməsi üçün maliyyə vəsaitlərinə ehtuyacın qarşılınması və investisiya layihələrinin dəstəklənməsi.
- **QAZAXISTAN** - kredit institutlarının kiçik və orta biznes segmentinə aid qadın sahibkarların maliyyələşdirilməsi ilə bağlı fərdi proqramları
- **Almaniya** – 2013-cü ildə yaradılmış “Mikromaliyyələşmə Fondu”nun əsas prioritetlərindən biri xırda bizneslə məşğul olan qadınların və gənclərin maliyyələşdirilməsidir. 2004-cü ildə qadınlar üçün startap fəaliyyət və xidmətlərinin dəstəklənməsi üzrə Milli Agentlik yaradılıb.
- **FRANSA** - 2013-cü ildə “Qadın sahibkarlığı üzrə Plan” təsdiqlənib. Planın əsas hədəfi 4 il ərzində biznesə başlayanlar arasında qadınların xüsusi çəkisinin 30%-dən 40%-ə çatdırılması olub.

Qadınların maliyyə resurlarına əlçatanlığı sahəsində beynəlxalq təcrübə

- **İTALİYA** - 2013-cü ilin martında KOS-ların Kredit Zəmanəti Fondunun tərkibindən qadın sahibkarlığa dəstək üçün xüsusi bölmə yaradılıb.
- **Fillipin** - Fillipin İşgüzar Qadın Şurasının (WomenBizPH) təşəbbüsü ilə biznesə başlayan qadınlar üçün "İnkişaf Bankı"nın xüsusi kredit proqramı (ILAW) hazırlanıb. ILAW proqramı çərçivəsində qadın sahibkarlar 10 illik müddətə qədər kredit götürmək imkanına malikdirlər. İri şirkətlər 2 mln. dollara, startapla isə 5.5 min dolardan az olmayaraq sərmayə dəstəyi almaq imkanına malikdirlər.

Nəticə

Tədqiqat qadın-sahibkarların borclanmaya və lizinq xidmətlərinə çıxışında aşağıdakı problemləri ortaya çıxartdı:

- Rəsmi dövlət qurumları tərəfindən kredit resurslarından və lizinq xidmətlərindən istifadənin gender təhlili aparılmır
- Qadın sahibkarların dövlətin güzəştli kredit proqramında iştirakı aşağı səviyyədədir
- Qadın sahibkarlar borc vəsaiti kimi əsasən kreditlərdən istifadə edir, lizinq onların yararlandığı borc alətləri sırasında yer almır.
- Kreditlərin illik faiz dərəcəsinin yüksək olması, girov və zəminlik qarşı yüksək tələb qadın-sahibkarların maliyyə çıxışını məhdudlaşdıran əsas amillərdəndir
- Qadın sahibkarların maliyyəyə çıxışını əngəlləyən amillərdən biri də onların maliyyə savadlılığının aşağı olmasıdır.
- Lizinq xidmətlərinin tənzimləməsini nəzərdə tutan qanunvericilik aktlarının təkmilləşdirilməsinə ehtiyac var

Tövsiyələr

Borclanmaya imkanlarının artırılması istiqamətində:

- **Gender aspektlərini əks etdirən maliyyə inkluzivliyi üzrə diaqnostika və strategiyanın işlənməsi.** Effektiv strategiya kiçik və orta sahibkarlıqda, o cümlədən maliyyə resurslarına çıxışda gender bərabərsizliyini aradan qaldırmağa yönəlik hərtərəfli diaqnostikaya əsaslanmalıdır.
- Gender bərabərliyini təmin etmək üçün əlverişli hüquqi və normativ mühitin işlənməsi
- KOS-ların, o cümlədən qadın sahibkarlarının məhkəmə sistemində çıxışının gücləndirilməsi və mübahisələrin həllinin alternativ mexanizmlərinin tətbiqi
- Qadın sahibkarlarına xidmətin yaxşılaşdırılması üçün maliyyə institutlarının potensialının gücləndirilməsi
- Təhsil və peşə təlimləri vasitəsilə qadın sahibkarlığında insan kapitalının gücləndirilməsi
- Qadın sahibkarlara məxsus müəssisələrdən, xüsusən də KOS-ların istehsalı olan malları və xidmətlər üzrə dövlət satınalmalarının artırılması üçün konkret məqsədlərin və stimulların tətbiqi
- Qadın sahibkarların biznesi və maliyyəyə çıxışı barədə gender əsaslı etibarlı və davamlı məlumat bazasının yaradılması
- Qadın sahibkarların maliyyəyə çıxışını artırmaq üçün banklar və digər kredit institutları tərəfindən qadın sahibkarların ayrıca müştəri qrupuna daxil edilməsi, onları güzəştli şərtlərlə kredit resursları ilə təmin etmək.

Tövsiyələr

Azərbaycanda lizinq xidmətləri bazarının inkişafı üçün::

- Lizinq xidmətləri bazarının inkişafına yönəlik xüsusi dəstəkləyici siyasətin (strategiya və ya proqramın) işlənilməsi və tətbiqi;
- Lizinq xidmətləri haqqında xüsusi qanunun qəbul edilməsi;
- Ölkədə lizinqin inkişafına və bu sahənin tənzimlənməsi məsələlərinə məsul dövlət qurumunun müəyyən edilməsi;
- Lizinq xidməti göstərən qurumların fəaliyyətinin tənzilənməsi üçün zəruri olan normativ bazanın (lizinq şirkətlərinin nizamnamə kapitalının minimum həddi, kapitallaşma səviyyəsi, lizinq portfelinin strukturu, risklərin qiymətləndirilməsi və s. kimi) hazırlanması;
- Lizinq şirkətlərinin risklərinin sığortalanması və təkrar sığortalanması mexanizmlərinin işlənilməsi;
- Xarici lizinq şirkətləri ilə əlaqələrin genişləndirilməsi mexanzimlərinin işlənilməsi;
- Lizinq şirkətlərinin fəaliyyətinə vergi güzəştlərinin və başqa növ məqsədli preferensiyaların tətbiqi;
- Lizinq xidmətlərinin əhəmiyyətinin tanıtılması və təbliği istiqamətində KİV-lərdə və sosial mediada maarifləndirici fəaliyyətin təşkili və s..

Tövsiyələr

Qadın-sahibkarların lizinq xidmətlərinə əlçatanlığının artırılması istiqamətində:

- ▶ Lizinq şirkətləri ilə gender-əsaslı xidmət siyasətinin təşkili sahəsində müzakirələrin təşkili və müvafiq tövsiyələrin hazırlanması;
- ▶ Lizinq şirkətlərinə gender-əsaslı xidmət siyasətinin qurulması sahəsində metodoloji və texniki yardımın göstərilməsi;
- ▶ Lizinq şirkətlərinə qadın-sahibkarlara lizinq xidmətlərinin təqdim edilməsi üzrə kvotaların müəyyən edilməsi və onlara daha uzunmüddətli və güzəştli şərtlərin tətbiq edilməsi ilə bağlı tövsiyələrin edilməsi.

**Diqqətinizə
görə təşəkkür edirəm**